

Naar een duurzaam erfgoedbeleid: de visie van OCE in dialoog met de conceptnota van minister Sven Gatz

Contact kabinet minister Sven Gatz d.d. 11 mei 2016

Hoorzitting Cultuurcommissie Vlaams Parlement d.d. 12 mei 2016

De reactie van OCE steunt op enkele interne overlegmomenten en op de bezorgdheden die in de visienota's en reacties van verschillende deelsectoren werd neergeschreven. Ook deze deelrapporten voegen we in bijlage bij, zowel t.b.v. minister Sven Gatz als de Cultuurcommissie van het Vlaams Parlement.

1. Algemeen

OCE waardeert de wijze waarop de minister de erfgoedsector heeft betrokken (sectormomenten, focusgroepen) bij de totstandkoming van de conceptnota. OCE apprecieert ook de openheid waarmee het kabinet naar de deelsectoren heeft geluisterd en de verzuchtingen van de sector heeft meegenomen in de uitwerking van de conceptnota.

OCE kijkt uit naar het vervolgtraject dat in het vooruitzicht gesteld wordt en is bereid om daaraan constructief mee te werken.

De conceptnota komt tegemoet aan de nood van de sector om een duurzame ontwikkelingsstrategie op lange termijn uit te stippelen met aandacht voor het belang van erfgoed in Vlaanderen.

Dat belang voor erfgoed spreekt ook uit de integrale benadering waarbij roerend en immaterieel erfgoed als de twee fundamentele elementen van één geheel worden omschreven of geduid. De nadruk op samenwerking en netwerking zet een stap verder richting een geïntegreerd beleid dat aandacht heeft voor de maatschappelijke meerwaarde van erfgoed en zijn plaats in de samenleving.

De ambities zijn hoog en dat roept vragen op naar de concrete uitwerking op termijn (decreet en de andere beleidstrajecten die aansluitend op de conceptnota gaan worden ontwikkeld) en naar de accenten die daarin zullen gelegd worden..

OCE vraagt dat het nieuwe decreet zal voorzien in een gelijkwaardige behandeling van de diverse deelsectoren!

Waarom vragen we dit? Omdat we ons hart wel vasthouden voor de uitdagingen die de conceptnota

inhoudt, zeker omdat het financiële plaatje nog niet gekend is. Om al de ambities waar te maken zal een aanzienlijke verhoging van het erfgoedbudget nodig zijn. Het is belangrijk dat Vlaanderen hierin een consequente opstelling aanneemt. Men kan niet voortdurend het culturele (identiteit), maatschappelijke (diversiteit, groei democratie) en economische (toerisme) belang van het erfgoed onderstrepen en het multidimensionale beheer ervan ondergefinancierd laten. Hier is een inhaaloperatie meer dan wenselijk, op diverse niveaus moeten achterstanden worden weggewerkt. Kortom: aan de zoveelste decreetherziening zou de al zolang beloofde financiële inhaalbeweging moeten worden gekoppeld.

Daarnaast zorgt de opeenstapeling van vaag gedefinieerde rollen, functies, uitgangspunten en principes voor ongerustheid omdat de correlatie tussen de begrippen onduidelijk is en de gehanteerde terminologie niet eenduidig. Een coherent beleid vraagt duidelijke keuzes en prioriteiten en een helder begrippenkader. Het vereist bovendien een heldere regierol: wie of wat gaat deze opnemen?

2. Pleidooi voor een geïntegreerd beleid: netwerken en samenwerken

Integraal en geïntegreerd

Integraal en geïntegreerd wordt hier gebruikt om het over twee kernbegrippen in de conceptnota te hebben: samenwerking en netwerking.

We grijpen hier terug naar de definitie uit het decreet van 2012 omdat de gehanteerde terminologie voor enige verwarring zorgde. Voor de samenwerking en netwerking over de verschillende erfgoed domeinen heen gebruikt OCE de term integraal (= roerend en immaterieel) en voor de erfgoedwerking binnen de andere beleidsdomeinen de term geïntegreerd.

Vanuit dat oogpunt plaatst het pleidooi voor een geïntegreerd beleid het erfgoed midden in de maatschappij. De shift naar erfgoedgericht denken wordt nog te weinig gemaakt. Naast een benadering vanuit de waarde en waardering van erfgoed, is ook samenwerken en netwerken met andere sectoren en domeinen essentieel voor een erfgoedwerking die vertrekt vanuit die samenleving. Internationaal zien we dat cultureel erfgoed als bron voor duurzame ontwikkeling en levenskwaliteit in een voortdurend evoluerende maatschappij wordt benadrukt, denk maar aan de Conventie van Faro, die door de Raad van Europa als richtinggevende tekst is opgesteld over de Waarde van Cultureel Erfgoed voor de Samenleving (Faro, 27 oktober 2005) en United Cities and Local Governments (2010 Mexico). Om de parameters en verantwoordelijkheden te definiëren vormt het erfgoed zelf een geschikte leidraad.

Indeling van collectiebeherende instellingen met landelijke betekenis

De conceptnota is onduidelijk over de wijze waarop de indeling van collectiebeherende instellingen met landelijke betekenis zal gebeuren. Uit de nota kan OCE niet afleiden wat de criteria zullen zijn en welke impact dit zal hebben op de diversiteit van het erfgoedlandschap.

Van basisstructuur tot vrijwilligersvereniging

Dat erfgoedgericht denken zou de basis moeten vormen. Hoe dat zich verhoudt tot het denken in termen van basisinfrastructuur die vertrekt vanuit instellingen, is niet helemaal helder. Ook missen we aandacht voor de vrijwilligerswerking. De vele vrijwilligers die deel uitmaken van de vrijwilligersorganisaties en een zeer belangrijke rol opnemen in het erfgoednetwerk worden niet meer aangesproken op hun specialiteit, zoals het onderzoek naar familiegeschiedenis en heemkundig en lokaal historisch onderzoek, maar worden meegenomen onder de algemene term ondersteuning van vrijwilligerswerk waardoor het netwerk tussen professionals en amateurs verengt.

Aandacht voor de opbouw en verankering van kennis

In het daglicht van de netwerking en samenwerking, die op zich heel positief is, zal het belangrijk zijn om de kritische succesfactoren en randvoorwaarden van netwerken en samenwerken te bepalen. Er kan geen expertisedeling en dienstverlening worden geboden als die expertise niet verder wordt geactualiseerd en uitgebouwd: dit niet alleen omdat erfgoedgemeenschappen en erfgoed veranderen, maar ook omdat de maatschappij verandert en er technologische evoluties zijn.

Een gemeenschappelijk begrippenkader

Om alle kwaliteitsvolle handelingen en processen van de cultureel-erfgoedwerking te benoemen met het oog op samenwerking met andere deelsectoren en het samendenken van ICE en roerend erfgoed heeft de conceptnota geopteerd om een nieuw overzicht te maken van cultureel-erfgoedtaken (benoemen, behouden, onderzoeken, delen, betrekken en ondersteunen).

Op zich lovenswaardige, maar in combinatie met rollen en functies, de principes van de cultureel erfgoedwerking (duurzaamheid, betrouwbaarheid, meerstemmigheid, toegankelijkheid, participatie) en de kerntaken van de Vlaamse overheid (beschermen, borgen, ondersteunen, beheren) zijn er verschillende begrippen die met elkaar moeten correleren om tot een coherent verhaal te komen. In oorsprong zijn de erfgoedtaken een poging om een geïntegreerd beleid te stimuleren.

ICE decretaal verankeren

De uitdaging voor het komende decreet bestaat er in het ICE-beleid decretaal te verankeren en te implementeren in de sector. Dit moet op een geïntegreerde wijze gebeuren. Hiervoor verwijzen we naar de reeds opgeleverde ICE-nota's en de interventie van collega Jorijn Neyrinck.

Ondersteunen als kerntaak

Ondersteunende taken, één van de basistaken, worden bij voorkeur binnen een netwerk opgenomen en zijn ten gunste van meerdere erfgoedactoren, -vormers en gemeenschappen. Deze taak kan zowel door collectiebeherende als niet-collectiebeherende instellingen worden uitgevoerd. De nota legt de nadruk op de basisinfrastructuur en de grote Vlaamse instellingen. Bij de beleidslijnen (IV.2.2.3) wijst men erop dat er in het huidige erfgoedlandschap een specifiek instrument voor dienstverlening bestaat: de zogenaamde LEOV's (landelijke expertisecentra en organisaties voor volkscultuur). In de nota wordt de term LEOV vaak vervangen door netwerken - de term is in de verdere uitwerking zelfs verdwenen - en stelt men dat de rollen nog onderzocht en geconcretiseerd moeten worden in het traject naar het nieuwe Cultureel-erfgoeddecreet. Het belang van het opbouwen en actueel houden van expertise wordt echter uit het oog verloren.

De LEOV's fungeren hierin als knooppunt, maar ook de rollen van de erfgoedcellen, de Vlaamse erfgoedbibliotheek, het steunpunt, het provinciaal consulentschap en de samenwerkingsverbanden (VKC, CAHF, ...) vragen om verduidelijking. Het huidige genetwerkte erfgoedveld (van lokaal tot internationaal) staat zowel ten dienste van erfgoedorganisaties binnen de sector als van andere beheerders van cultureel erfgoed, van het landelijke tot op het lokale niveau. Dit netwerkmodel is niet enkel uniek, maar vooral ook doeltreffend.

Erfgoedbeheer door organisaties waar erfgoed niet de kerntaak is

De nota is ook onduidelijk in het onderscheid tussen de 'erfgoedsector' en het erfgoedveld. De eerste term slaat louter op de organisaties waarvoor erfgoedzorg de kernopdracht is. Het 'erfgoedveld' is een brede groep van organisaties die wel erfgoed beheren, maar dit niet als kerntaak hebben. De indruk ontstaat dat de nota de (financiële) verantwoordelijkheid voor het erfgoedbeheer in deze organisaties lijkt door te schuiven naar andere beleidsdomeinen, zonder enige garantie dat zij die ook zullen opnemen. Er moeten garanties komen voor de (financiële) ondersteuning van het erfgoedbeleid in deze organisaties. Dit is bijzonder het geval voor de erfgoedbibliotheken waarvan de meerderheid voor 100% gefinancierd door andere domeinen/en of overheden. Het is noodzakelijk dat er een faire cofinanciering komt vanuit erfgoed.

Andere beleidsdomeinen cofinanciering en kwaliteitsgaranties

Op verschillende plaatsen in de nota is er aandacht voor linken en kruisverbanden met andere beleidsdomeinen (o.m. toerisme, onderwijs en onroerend erfgoed) en andere actoren buiten de erfgoedsector. Erfgoed wordt gedefinieerd als katalysator voor de samenleving. De nota heeft oog voor een wederzijdse dialoog, afstemming en afspraken met divers beleidsdomeinen. Volgens OCE zijn een goede uitwerking van een cofinanciering, met kwaliteitsgaranties voor de erfgoedsector aan de orde.

De nota gaat ook nauwelijks in op de nood aan onderzoek, nochtans één van de centrale clusters erfgoedtaken die gelden voor alle soorten erfgoed (roerend (incl. digitaal) en immaterieel). Er wordt nauwelijks ambitie getoond om onderzoek te stimuleren. Er wordt wel in een voetnoot verwezen naar het Max Wildiersfonds, 'een belangrijke stimulans voor toegepast onderzoek in archieven, musea en erfgoedbibliotheken.' Het is niet duidelijk of de minister van Cultuur initiatief zal nemen om dergelijk raamwerk in de toekomst opnieuw mogelijk te maken..

3. Complementair beleid

3.1. Complementaire overheden: provincies en gemeenten

Een visie op complementair beleid

De afslanking van provinciale taken en werkingen in combinatie met de oefening rond decentralisatie heeft een stevige impact op de hele erfgoedsector. De onderlinge relaties, samenwerkingen en taken zullen opnieuw worden bekeken. De visie rond deze hernieuwde taakstelling komt in de conceptnota op verschillende momenten in beeld. Uitgangspunt in de conceptnota is dat het cultureel-erfgoednetwerk verder wordt versterkt en uitgebouwd en dat samenwerking en netwerking een centrale plaats gaan innemen in de cultureel-erfgoedwerking en -beleid.

Federale instellingen

Daarbij is er aandacht voor het versterken van de samenwerking tussen de verschillende gemeenschappen door middel van een samenwerkingsakkoord en oog voor afspraken rond een structurele samenwerking met de federale instellingen. De ambities op het vlak van de samenwerking, taakafspraken en de noodzaak aan regelmatig overleg met de federale erfgoedinstellingen mogen best ambitieuzer of sterker worden geformuleerd.

Vlaamse regierol: niet zonder afstemming binnen de sector

Als de Vlaamse Overheid wil inzetten op een nieuwe bestuurlijke complementariteit waarbij Vlaanderen het erfgoedbeleid met een bovenlokale meerwaarde ondersteunt en de

verantwoordelijkheid voor het lokale erfgoed toevertrouwt aan de steden en gemeenten, dan moet de overdracht van de taken van de provincies en de rol van steden/gemeenten worden uitgeklaard. De regierol die Vlaanderen daar in opneemt moet duidelijk zijn en de taken en rollen voor alle partijen helder. In dit traject komt niet alleen het cultureel-erfgoeddecreet in beeld, maar ook onder meer het decreet Regionaal Cultuurbeleid, en het Decreet op het intergemeentelijk samenwerken. Het is niet alleen essentieel dat alle rollen en decreten goed op elkaar afgestemd zijn, maar ook dat de sectoren daarin gehoord en betrokken worden.

Afslanking provincies

Uitgangspunt: cijfers van 2014

Er is in de culturele erfgoedsector grote bezorgdheid over de aanhoudende onduidelijkheid over de overdracht van provinciale bevoegdheden.

We stellen vast dat voor de overdracht van provinciale taken en middelen uitgegaan is van de cijfers van 2014. Er zijn echter verschillen tussen de cijfers van 2014 en de huidige situatie: er zijn bv. nieuwe kwaliteitslabels met regionale indeling toegekend (Modemuseum Hasselt, Wielermuseum Roeselare, Eperon d'Or, ...). De vraag is of al deze verschillen automatisch zullen worden opgevangen of zal dat enkel gebeuren op vraag van de betrokken instellingen.

Ondersteuning die onder de radar blijft

Daarnaast vraagt OCE dat bij de overdracht van de provinciale middelen voldoende oog blijft voor minder zichtbare ondersteuning op het vlak van ICT, gebouwen, communicatie, zakelijk beleid, in het bijzonder bij de musea en steden die door de gemeenten worden beheerd.

OCE vreest dat overgedragen instellingen, taken of collecties er bekaaid gaan uitkomen, tenzij dit gecorrigeerd wordt met een overhead voor verlies aan onzichtbare middelen. De vraag is dan van weer deze middelen gaan komen.

Oormerking van middelen voor indeling, depotinfrastructuur, digitalisering, ...

OCE heeft de indruk dat stedelijke overheden in de reorganisatie van het veld nu al mogelijkheden zien om museale werkingen en budgetten af te bouwen. We vragen dat de Vlaamse overheid in zijn regierol oormerking voorziet van de overgedragen middelen op vlak van depotinfrastructuur, collectiebeleid en digitalisering, kerntaken waarop zij als 'regisseur' wil inzetten. Zijn er binnen die regierol mogelijkheden tot behoud of overname van expertise, werking en collecties bij afstoting of inkrimping van bepaalde erfgoedinstellingen?

Onduidelijkheid over plaats in het beleid

Ten vierde vragen we meer duidelijkheid over het nieuwe Decreet Regionaal Cultuurbeleid. De conceptnota geeft aan dat de minister met een nieuw decreet een regionaal kader wil creëren voor de provinciale taken die niet worden geregeld via het Cultureel-Erfgoeddecreet. Met dit decreet wil de Vlaamse overheid inzetten op organisaties en initiatieven met minstens een regionale relevantie. Het is echter niet duidelijk wat dit concreet zal betekenen. Welke soort erfgoedwerkingen zullen worden gecapteerd door dit decreet? En wat is de stand van zaken.

Wat met CE-decreet als operatie Provincies blijft vastzitten

OCE vraagt zich af wat de implicatie is van het gegeven dat het gesprek omtrent de provincies op dit ogenblik lijkt vast te zitten. Hoeveel is er ondertussen voor de erfgoedwerkingen al ‘verneveld’ en hoe verhoudt dit zich tot het nakende nieuwe decreet? Gaan we dan over enkele jaren toch nog weer naar een nieuw decreet in 2020?

Erfgoedwerking op lokaal en bovenlokaal niveau

Erfgoedcellenwerking binnen het CE

De Vlaamse Overheid wil via het Cultureel-erfgoeddecreet de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden d.m.v. convenants blijven ondersteunen. Het is een belangrijk signaal dat de conceptnota duidelijk aangeeft dat de Vlaamse overheid de erfgoedcelwerkingen wil blijven ondersteunen via een eigen specifiek instrument en de hieraan verbonden middelen in het Cultureel-erfgoeddecreet.

Toch zijn er hier ook nog een paar onduidelijkheden:

De erfgoedconvenants blijven ingeschreven in het cultureel-erfgoedbeleid, maar wat verder in de tekst staat dat de minister het lokale cultureel-erfgoedbeleid slechts wil ondersteunen als er een bovenlokale meerwaarde is. Het is niet duidelijk hoe deze bovenlokale meerwaarde zal worden gedefinieerd.

De rol van de kunststeden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie is nog vager. In de opsomming van de beleidslijnen komen alleen de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden voor.

OCE vraagt betrokkenheid bij nieuwe beleidsmatige ontwikkelingen

Verder vraagt de sector en OCE om te worden betrokken bij andere trajecten. In concreto verwijzen we naar:

- nieuwe afspraken die worden gemaakt omtrent het complementair cultureel-erfgoedbeleid.
- naar het toekomstige Decreet Regionaal Cultuurbeleid, de regioscreening en het nieuwe Decreet Lokaal Bestuur, waarin ook het Decreet op de Intergemeentelijke Samenwerking zal worden geïntegreerd.
- de afspraken met de andere beleidsdomeinen, waarbij we betrokken willen worden.

4 Collectie Vlaanderen

4.1. Collectie Vlaanderen

De cultureel-erfgoedsector staat positief tegenover de intentie van de minister om te timmeren aan een collectieplan Vlaanderen, gebaseerd op een waarderingskader.

Integraal waarderingskader

De sector wil beklemtonen dat dit waarderingskader en collectieplan in dialoog met de sector moet tot stand komen. Het moet betrekking hebben op de hele erfgoedsector: alle domeinen, zowel roerend als immaterieel erfgoed.

Het liefst spreekt OCE van een waarderingskader vertrekkend van het aanwezige erfgoed in Vlaanderen (erfgoedveld/maatschappij). Een groot deel van de (immateriële en roerende) erfgoedzorg ligt immers niet binnen de gesubsidieerde sector, maar bij talloze actoren in de samenleving die daarover het eigenaarschap hebben en houden, tevens een belangrijk aandachtspunt in het opzetten van waarderingskaders en –trajecten, en daaropvolgend de keuzes die een beleid en erfgoedwerkingen maken om met deze collectie Vlaanderen om te gaan.

Het is absoluut noodzakelijk dat musea, culturele archieven en erfgoedbibliotheken in dit proces worden betrokken. In dat verband moet er op worden gewezen dat in het kader van hun beheersovereenkomsten (2013-2017/2018) de culturele archieven momenteel in de eindfase van het voorstel voor een Collectieplatform zitten, dat de sluitsteen wordt van het proces van collectiewaardering binnen de deelsector. Het feit dat een deelsector zelf de verantwoordelijkheid van een duurzaam en publieksgericht en maatschappelijk relevant collectiebeleid opneemt verdient van de decreetgever aanmoedigende ondersteuning.

Culturele archieven en musea hebben samen met de LEOV's een grote ervaring en expertise opgebouwd in het waarderen van collecties. Zij hanteren hiervoor op internationale best practices gebaseerde en wetenschappelijk onderbouwde criteria, op basis waarvan ze eigen collectieprofielen hebben opgesteld. Bovendien genereert elk specifiek cultureel archief selectiecriteria die tegemoetkomen aan de wetgeving enerzijds en aan belangrijke maatschappelijke onderzoeksvragen anderzijds. Het is dan ook belangrijk dat een waarderingskader in eerste instantie vertrekt van de expertise die nu al aanwezig is in elke deelsector en dat de specificiteit van die subsectoren wordt erkend. Voor de waardering binnen de deelsector van de culturele archieven vormen bv. de werkwijzen en inzichten aangereikt door de archiefwetenschap een leidraad.

Het mag dus geen top-down verhaal worden, maar wel een verhaal van dialoog doorheen onze veellagige sector. Instellingen moeten zelf kunnen bepalen welke collectieprofielen zij ontwikkelen en dus welke collecties zij verzamelen en afstoten. In opdracht van het departement brengt FARO eind juni voor de eerste keer een erfgoedbrede werkgroep samen voor een traject collectiewaardering. Deze bezorgdheden moeten ook daar aan bod komen.

4.2. Fysieke depots of depotwerking

Musea, erfgoedbibliotheken en culturele archieven hebben nood aan stimuli voor het ontwikkelen van een gezamenlijk en liefst veellagig depotbeleid. Het huidige erfgoeddecreet voorziet geen investeringsmogelijkheden voor fysieke depots. Erfgoedbibliotheken en culturele archieven staan wat dat betreft alleen, wat soms leidt tot minder goede bewaaromstandigheden. De overheid zou hier niet alleen financiële stimuli kunnen ontwikkelen, maar ook een systeem van waarborgen die het voor de collectiebeherende instellingen moet mogelijk maken om hun investeringen in infrastructuur te financieren.

In dat verband begrijpen we de conceptnota niet goed: de depotwerking wordt doorgeschoven naar het Fonds Culturele Infrastructuur (FOCI), terwijl het FOCI zelf onder druk staat. Trouwens, wanneer het gaat over depotinfrastructuur ligt de klemtoon zoals hoger gezegd sterk op de investeringen in en de uitbouw van de infrastructuur. Over de exploitatie blijft de nota zeer vaag. Hierbij willen we aanvoeren dat een landschapstekening m.b.t. de depotinfrastructuur een goede zaak zou zijn. Een efficiënte aanpak kan erin bestaan om de informatie van de provincies te actualiseren met aandacht voor alle deelsectoren. Depotwerking mag zich trouwens niet beperken tot behoud en beheer. Ook conservering en preservatie zijn dwingende uitdagingen. In Vlaanderen en Brussel ontbreekt daartoe een aanspreekpunt.

4.3. Digitalisering en digitale infrastructuur

Voor de sector is de voorgenomen sensibilisering van erfgoedvormers, met bijzondere aandacht voor digital born erfgoed een goed punt. Een digitaal beleid is niet alleen kwestie van een digitaal depot of een supercomputer. Was het maar zo eenvoudig. Vorming, begeleiding, ondersteuning is essentieel willen de gedane en toekomstige investeringen duurzaam zijn. De ondersteuning moet ook lokaal gericht zijn, op de kleinere erfgoedspelers, hen moet ook een concrete en eenvoudige oplossing worden aangeboden, al dan niet in cofinanciering. OCE vraagt in dit verband uitdrukkelijk dat de Vlaamse overheid bij het ontwikkelen van een digitale strategie en een 'operationeel netwerkmodel' (1.5, pg. 50) voldoende rekening houdt met lokale noden en dat er afstemming wordt gezocht met de lokale digitale collecties.

Voor digitalisering en het beheer of de preservatie van het digitaal erfgoed wordt structurele samenwerking voorop gesteld. De rol in deze van het Vlaams Instituut voor Archivering (VIAA) blijft onduidelijk. De sector wil in dat verband ook opmerken dat een gecentraliseerde aanpak van het digitaliseringsverhaal zowel kansen als bedreigingen biedt. De provinciale registratietools waren niet altijd toereikend voor de grote instellingen met een internationale werking, maar boden vooral een oplossing voor de kleine collectiehouders, een aspect dat o.i. niet mag verloren gaan.

De conceptnota reikt ook maar weinig oplossingen voor de ambities van landelijk erkende musea. De rol die het VIAA voor de musea kan spelen is nog steeds onvoldoende duidelijk. Er is vooral nood aan een voldoende vaktechnische ICT-competentie op de museale werkvloer. De digitalisering dient overigens niet beperkt tot de collectie maar dient te focussen op de hele werking van de musea. Wat betreft de culturele archieven is het dan weer belangrijk om gebruik te kunnen maken van de reeds aanwezige inhoudelijke expertises bij culturele archieven, met name bij het waarderen, inhoudelijk ontsluiten en valoriseren van hun (digitale) collecties. Bovendien speelt hier ook de nood aan een duurzaam digitale depotwerking, niet in het minst voor wat betreft de born-digital publicaties.

6. Internationaal beleid

OCE pleit resoluut voor een sterk netwerk: wij zijn een groot voorstander van het creëren van meer synergie tussen de collectiebeherende instellingen, de expertisecentra, de organisaties voor volkscultuur en de erfgoedcellen. In het voorgestane proces van synergieontwikkeling nemen de collectiebeherende instellingen een pilootfunctie op die door de decreetgever moet worden aangemoedigd. Door hun geïntegreerde erfgoedwerking nemen zij immers reeds diverse rollen en functies op binnen het erfgoedlandschap in Vlaanderen en Brussel. Maar zij hebben ook bijzondere aandacht voor de interactie met andere maatschappelijke sectoren als onderwijs, welzijn en toerisme. Ook het domein immaterieel erfgoed moet hier aan zet komen.

Het is dan ook noodzakelijk dat in deze alle spelers een beroep kunnen doen op projectmiddelen die de internationale samenwerking of uitwisseling moeten bevorderen. In onze ogen mag het beleid op dit vlak getuigen van meer ambitie. Voor het verwerven van additionele middelen voor internationale samenwerking dient een effectieve vorm van actieve begeleiding of ondersteuning te worden uitgewerkt.

Slotbeschouwing

De conceptnota van minister Sven Gatz getuigt van veel ambitie. Zoals gezegd steunde de redactie op een intense dialoog met het erfgoedveld. Wil de nota worden vertaald in een goed en vernieuwend decreet dan pleit OCE er voor dat dit opnieuw in een constructieve dialoog zou gebeuren. OCE vraagt

en verwacht hierin een rol te kunnen spelen. In het bestaande decreet was daarvoor trouwens op initiatief van de Cultuurcommissie en het Vlaamse Parlement een plaats voorzien voor een belangenbehartiger. Het is evident dat die plaats behouden blijft. Maar even essentieel is dat voor het welslagen van een duurzaam erfgoedbeleid er voldoende financiële middelen worden vrijgemaakt. Een inhaaloperatie is hier absoluut noodzakelijk. Vlaanderen moet in deze kleur bekennen.

Overleg Cultureel Erfgoed vzw (OCE)

OCE is in maart 2015 opgericht als belangenbehartiger van het culturele erfgoedveld in Vlaanderen. De organisatie vertegenwoordigt de zeven deelsectoren van het erfgoedveld in Vlaanderen en behartigt de belangen van het cultureel erfgoed en van de erfgoedorganisaties. De vzw bestaat uit volgende koepels:

- *Landelijke Expertisecentra cultureel erfgoed en Organisaties volkscultuur (LEOV)*
Overleg van de landelijke expertisecentra cultureel erfgoed en organisaties volkscultuur ondersteund op Vlaams niveau
- *Overleg erfgoedcellen en coördinatie lokaal cultureel-erfgoedbeleid*
Overleg van de erfgoedcellen/erfgoedcoördinatie van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden met een convenant en de kunststeden
- *Overleg Landelijk Archieven Vlaanderen (OLAV)*
Overleg van culturele archiefinstellingen met een kwaliteitslabel, ingedeeld bij het Vlaamse niveau en de Vlaamse Rijksarchieven
- *Overleg Landelijke Musea*
Overleg van onder meer musea met een kwaliteitslabel, ingedeeld bij het Vlaamse niveau en samenwerkingsverbanden voor internationale profilering van de kunstcollecties
- *Vlaamse Erfgoedbibliotheek vzw*
Een samenwerkingsverband van zes representatieve en erkende erfgoedbibliotheeken en het aanspreekpunt voor erfgoedbibliotheeken in Vlaanderen en Brussel
- *International Council On Museums (ICOM) Vlaanderen vzw*
ICOM-Vlaanderen is een ledenvereniging van en voor musea en museummedewerkers in Vlaanderen en Brussel. Samen met ICOM-Wallonië vormt het het nationaal comité van ICOM België
- *Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief en Documentatie (VVBAD) vzw*
Ledenvereniging waarbij onder meer archieven en erfgoedbibliotheeken met een kwaliteitslabel, ingedeeld bij het lokale of regionale niveau of zonder indeling, aangesloten zijn.

Reactie vanuit de LEOVs op de conceptnota van minister Gatz van 25 maart 2016, geformuleerd op vraag van OCE.

OCE verwoordde in de eerste reactie een aantal items en opmerkingen die voor de verschillende deelsectoren gelijklopend zijn. De LEOVs treden deze reactie bij. Vaststellingen die specifiek van toepassing zijn voor de LEOVs en die de bezorgdheid van deze deelsector wegdragen, zijn:

1. In 2.3. beschrijft de nota een nieuwe opdeling van cultureel-erfgoedtaken die geldt voor alle soorten van erfgoed. In het verlengde van de vier basisfuncties zoals ze vandaag zijn geformuleerd, tracht men te komen tot zes clusters zodat het roerend en immaterieel erfgoed geïntegreerd kunnen worden. Het is de bedoeling om hieruit verder een gemeenschappelijk begrippenkader te ontwikkelen in samenspraak met de sector. Het is positief dat de nota aangeeft dat deze lijst van taken niet chronologisch gelezen moet worden. We wensen echter dat de overheid verduidelijkt of deze zes functieclusters evenwaardig zijn en dat er bijgevolg geen hiërarchisch verschil tussen bestaat. Verder wijzen we er op dat de geïntegreerde benadering nog niet is doorgetrokken in de uitwerking van de functies. Bovendien achten wij het belangrijk dat deze geïntegreerde benadering in het decreet wordt opgenomen. Ideaal voor een volledig benadering is afstemming met onroerende erfgoed.
2. In de omgevingsanalyse komen de verschillende deelsectoren aan bod. Het is positief dat voor elke sector de middelen worden vermeld. Ook de stijging van de middelen wordt meegegeven. Voor de LEOVs gaat het zagezegd om een reële stijging van 78% tussen 2003 en 2016. We missen hier echter de nuancering dat deze deelsector van de LEOV vóór 2008 als dusdanig nog niet bestond. De ondersteuning van expertisecentra is pas opgestart met het Cultureel-Erfgoeddecreet van 2008. Zonder deze nuancering wordt een misleidend beeld gecreëerd.
3. Verder worden in dit hoofdstuk bij het onderdeel van de actuele uitdagingen ook de verenigingen en de vrijwilligers opgenomen. De LEOVs appreciëren deze aandacht. Het begrip 'vrijwilliger' krijgt doorheen de nota echter verschillende invullingen. Sterker nog, in het hoofdstuk over de beleidslijnen zijn de organisaties volkscultuur volledig uit beeld verdwenen en zijn onder punt 2.3.3. vervangen door de veralgemeende term 'vrijwilligerswerking'. De LEOVs vragen verduidelijking hoe de overheid de inhoudelijke expertises omtrent onderzoek naar familiegeschiedenis en heemkundig en lokaal historisch onderzoek ziet: wordt dit weerhouden als erfgoednood en -functie? Of wordt de toekomstige werking beperkt tot de ondersteuning van àlle (erfgoed)vrijwilligers, ongeacht hun specialisatie en/of expertise? De organisaties volkscultuur zijn toch onmisbare schakels in het Vlaams cultureel-erfgoedveld van

morgen precies omdat zij een unieke en broodnodige samenwerking en uitwisseling realiseren tussen de professionele instellingen en de erfgoedvrijwilligers? Als netwerking centraal staat in het cultureel-erfgoedbeleid, waarin ook de talloze lokale erfgoedvrijwilligersverenigingen een zeer belangrijke rol opnemen (Erfgoeddag bv.), is het cruciaal dat de organisaties volkscultuur hun rol van intermediair kunnen blijven opnemen.

4. De beleidslijnen willen dieper ingaan op het expliciteren van de rollen en verantwoordelijkheden van de Vlaamse overheid. Voor de LEOVs is het niet duidelijk wat bedoeld wordt met een actualisering en verfijning van de bestaande instrumenten en de mogelijke ontwikkelingen van nieuwe instrumenten zoals aangegeven in de inleiding.

De conceptnota vermeldt eerst dat de ondersteuning kan worden opgenomen door organisaties en/of netwerken, maar gaat verder enkel in op de netwerken (IV.6.1). We vragen dat de Vlaamse overheid duidelijk maakt of het al dan niet de bedoeling is dat organisaties die ondersteuning bieden, enkel nog gesubsidieerd kunnen worden als onderdeel van een netwerk. Alle LEOVs samen vormen op zich reeds een netwerk, maar de individuele LEOV-organisaties maken tegelijkertijd ook deel uit van verschillende netwerken waarin ook andere actoren betrokken zijn.

Daarnaast stellen de LEOVs vast dat het belang van het opbouwen en actueel houden van expertise uit het oog is verloren. Ondersteuning veronderstelt expertise. Er kan geen expertisedeling en dienstverlening worden geboden als die expertise niet verder wordt geactualiseerd en uitgebouwd: dit niet alleen omdat de erfgoedgemeenschappen en het erfgoed veranderen, maar ook omdat de maatschappij verandert en er technologische evoluties zijn.

De LEOVS vragen hierrond verduidelijking en wijzen erop dat in het huidige genetwerkte erfgoedveld de landelijke dienstverlenende erfgoedactoren als knooppunten fungeren. Zij staan zowel ten dienste van erfgoedorganisaties binnen de sector als van andere beheerders van cultureel erfgoed, van het landelijke tot op het lokale niveau. Dit netwerkmodel is niet enkel uniek, maar vooral ook doeltreffend. Zonder een tussenliggend (provinciaal) beleidsniveau zullen landelijke expertise-delende en dienstverlenende erfgoedactoren meer dan ooit cruciaal zijn.

5. Gemeenschappelijk erfgoed wordt ook gevormd in andere beleidsdomeinen. De LEOVs zien zich hier als aanjager tot responsabilisering. Gedeelde verantwoordelijkheid en financiering gebeurt nu soms al, maar is niet voor elk maatschappelijk domein of thema eenvoudig te realiseren. Erfgoed wordt niet door iedereen als dusdanig (h)erkend en wordt zelfs gevormd bij kleinere maatschappelijke minderheden, maar het is er wel. Bovendien moeten erfgoedthema's die gevoelig liggen of minder aantrekkelijk zijn, aan bod komen. Het is een taak van het erfgoedbeleid om hierover te waken en via financiële ondersteuning een corrigerende en democratische rol blijven spelen. De LEOVs pleiten er dan ook voor dat de expertisedeling aan andere sectoren laagdrempelig en zoveel mogelijk marktonafhankelijk blijft. Dit vereist een netwerk van gesubsidieerde professionele actoren die mensen doen samenwerken rond (hun) erfgoed en veronderstelt evenzeer collectiegericht als maatschappijgerichte expertise.

Reactie vanuit de erfgoedcelwerking in intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de kunststeden op de conceptnota.

I. Het bestuurlijk kader

1. *'De Vlaamse overheid wil via het Cultureel-erfgoeddecreet de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden d.m.v. convenants blijven ondersteunen.'* (2.2.3, pg. 53)
Het is een belangrijk signaal dat de conceptnota duidelijk aangeeft dat de Vlaamse overheid de erfgoedcelwerkingen wil blijven ondersteunen via een eigen en specifiek instrument en hieraan verbonden middelen in het Cultureel-erfgoeddecreet. Hiermee wordt ingegaan op de vraag van de ruim 140 lokale besturen die de visienota 'Nabij en Verbonden' ondertekenden.
2. Over enkele instrumenten ter ondersteuning van het lokaal cultureel-erfgoedbeleid is de Conceptnota veel minder concreet, zoals:
 - A. De Vlaamse beleidsprioriteiten "lokaal cultureel-erfgoedbeleid".
De kunststeden vragen dat de Vlaamse overheid, via het Cultureel-Erfgoeddecreet, blijft investeren in een aparte regeling en ondersteuning.
 - B. Het cultureel-erfgoedconvenant met de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). De VGC vraagt dat de Vlaamse Overheid blijft investeren in een regeling ter ondersteuning van het cultureel-erfgoedbeleid van de VGC. Zij vraagt ook een volwaardige plaats in het toekomstige cultureel-erfgoedbeleid van de Vlaamse overheid.
 - C. De conceptnota spreekt zich niet uit over nieuwe cultureel-erfgoedconvenants met intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Is er budgettaire ruimte om nieuwe cultureel-erfgoedconvenants af te sluiten?
3. *'Op deze manier wil ze (= de Vlaamse Overheid) de expertiserol die erfgoedcellen hebben ontwikkeld verduurzamen en valoriseren, dit in het belang van een brede erfgoedzorg in heel Vlaanderen.'* (2.2.3, pg. 53)

De erfgoedcelwerkingen hebben doorheen de jaren een grote expertise opgebouwd op gebied van cultureel-erfgoedwerking, netwerking, transversaal werken, publieksparticipatie... Zij zetten deze expertise in ter versterking van het lokale cultureel-erfgoedbeleid, maar delen die ook actief met de brede cultureel-erfgoedsector in Vlaanderen en Brussel. Zij willen deze expertiserol blijven opnemen en waarderen dat de Vlaamse overheid hen daarin wil ondersteunen. Om deze expertises te "verduurzamen" en te "valoriseren" is het niet enkel nodig dat de Vlaamse overheid de cultureel-erfgoedconvenants en de beleidsprioriteiten "lokaal cultureel-erfgoedbeleid" als beleidsinstrumenten behoudt, maar ook dat ze minstens de besparingen van 2014 terugschreeft.

4. Voor sommige passages over de ondersteuning van het lokale cultureel-erfgoedbeleid en de *nieuwe bestuurlijke complementariteit* (2, pg. 51) is het niet duidelijk hoe ze geïnterpreteerd moeten worden.
 - A. *Het lokale erfgoedbeleid is een zaak van de steden en gemeenten. Waar Vlaanderen dit nog ondersteunt, is er sprake van een bovenlokale meerwaarde.* (2, pg. 51)
 - B. *Met het oog op een performante bovenlokale cultureel-erfgoedwerking wil de Vlaamse overheid bekijken welke scherpere inhoudelijke profielen en expertises er bij erfgoedvormers en erfgoedgemeenschappen nodig zijn en hoe deze via de convenants afgestemd kunnen worden.* (2.2.3, pg. 53)

De erfgoedcelwerkingen vragen klaarheid over deze passages. Wat wordt ermee bedoeld en hoe verhouden die zich tot de huidige doelstellingen en opdrachten i.k.v. cultureel-erfgoedconvenants en beleidsprioriteiten "lokaal cultureel-erfgoedbeleid"?

5. De erfgoedcelwerkingen vragen om tijdig te worden betrokken bij nieuwe afspraken die worden gemaakt omtrent het complementair cultureel-erfgoedbeleid.
6. De erfgoedcelwerkingen vragen om te worden betrokken bij andere relevante beleidstrajecten. Zij verwijzen naar het toekomstig Decreet Regionaal Cultuurbeleid, de regioscreening en een nieuw Decreet Lokaal Bestuur, waarin ook het Decreet op de Intergemeentelijke Samenwerking zal worden geïntegreerd.

II. De inhoudelijke werkingslijnen voor een lokaal cultureel-erfgoedbeleid

7. De erfgoedcelwerkingen kunnen zich vinden in de beschrijving van hun huidige rollen en taken in de omgevingsanalyse.

'Hun rol en taak kunnen nu als volgt gedefinieerd worden:

- *spil in lokale netwerken dmv ondersteuning van collectiewerking- en afspraken;*
- *speler in bovenlokale netwerken met aandacht voor een goede rolverdeling;*
- *motor van vernieuwing en experiment in samenwerking met andere beleidsdomeinen.'* (3.4, pg. 36)

De erfgoedcelwerkingen zijn tevreden dat de conceptnota zich op dit punt heeft laten inspireren door hun visienota 'Nabij en Verbonden'. Ze stippen wel aan dat sommige taken idealiter wat meer duiding hadden gekregen en dat zij ook nog op andere domeinen actief zijn. Zo wijzen zij erop dat, zoals overigens ook beschreven in de visienota 'Nabij en Verbonden', publiekswerking en ondersteuning van lokale erfgoedbeheerders belangrijke onderdelen zijn van hun werking.

8. Het is positief dat de conceptnota meer samenwerking en synergie ambieert tussen cultureel erfgoed en andere beleidsdomeinen. Hoe die synergie concreet kan worden gerealiseerd, wordt evenwel niet benoemd. De erfgoedcelwerkingen kunnen verder een belangrijke rol spelen in het initiëren en begeleiden van transversale samenwerkingen. Erfgoedcellen werken elke dag op het snijpunt van cultureel erfgoed en andere domeinen. Ze vragen de Vlaamse overheid de ruimte om dergelijke experimentele werkingen te blijven opzetten.

9. De erfgoedcelwerkingen vragen dat de Vlaamse overheid bij het ontwikkelen van een digitale strategie en een *'operationeel netwerkmodel'* (1.5, pg. 50) voldoende rekening houdt met lokale noden en dat er afstemming wordt gezocht met de lokale digitale collecties.

Ook bij de verdere uitbouw van het Vlaams depotbeleid en het ondersteuningsbeleid naar religieus erfgoed toe onderstrepen de erfgoedcelwerkingen het belang tot afstemming en structurele samenwerking met het lokale niveau.

10. Binnen het brede netwerk van professionele erfgoedorganisaties die zich inzetten voor de verdere uitbouw van het Vlaams ICE-beleid vervullen de erfgoedcel-werkingen een belangrijke brugfunctie naar de lokale erfgoedgemeenschappen toe. De erfgoedcellen onderschrijven het belang van een *'verbreding en verdieping van de ICE Inventaris Vlaanderen'* (1.4, pg. 49) en willen als verbindende schakel in het Vlaamse ICE-netwerk hier actief aan meewerken.

Reactie OLAV – Overleg Landelijke Culturele Archieven Vlaanderen op de conceptnota van minister Sven Gatz “Naar een duurzaam erfgoedbeleid”

D.d. 3 mei 2016

- Een gevarieerde aanwezigheid van cultureel erfgoed in Vlaanderen waarborgen doe je ook door in te zetten op een gevarieerd landschap van culturele archieven. Deze archieven ontwikkelen elk een inhoudelijke expertise en houden nauw voeling met alle evoluties in onze samenleving. Ze doen dit onder meer door proactief deze evoluties te documenteren en te bewaren in interactie met archiefvormers en diverse actoren voor wie archief- en erfgoedzorg niet op de eerste plaats kan komen. Deze proactieve zorg is een constante opdracht die een belangrijke maatschappelijke meerwaarde meebrengt en daarom een stabiele ondersteuning vanuit het cultureel erfgoeddecreet verdient/vraagt. Het is daarom positief dat de minister aandacht heeft voor de lange termijn erkenning/financiering van collectiebeherende instellingen.

- Culturele Archieven hebben een grote ervaring en expertise opgebouwd in het waarden van collecties. Zij hanteren hiervoor – op internationale standaarden gebaseerde - wetenschappelijk onderbouwde criteria op basis waarvan ze eigen collectieprofielen hebben opgesteld. Bovendien genereert elk specifiek cultureel archief selectiecriteria die tegemoetkomen aan hun gerelateerde onderzoeksvragen. Het is dan ook belangrijk dat een waarderingskader in eerste instantie vertrekt van de expertise die nu al aanwezig is binnen elke deelsector en dat de specificiteit van elke deelsector wordt erkend. Voor de waardering binnen de deelsector van de culturele archieven zijn bvb de werkwijzen en inzichten aangereikt door de archiefwetenschap een leidraad.

- De culturele archieven zitten momenteel in de eindfase van het voorstel voor een Collectieplatform, dat de sluitsteen wordt van het proces van collectiewaardering binnen de deelsector. Het feit dat een deelsector zelf de verantwoordelijkheid van een duurzaam en publieksgericht en maatschappelijk relevant collectiebeleid opneemt verdient van de decreetgever aanmoedigende ondersteuning.

- Het blijft ook onduidelijk hoe de onderzoeksfunctie van culturele archieven zal ondersteund worden. Onderzoek is de noodzakelijke derde pijler van onze werking. Het is positief dat de nota melding

maakt van de financieringsmogelijkheid uit het verleden, met name het Wildiersfonds, maar het is onduidelijk hoe dit in de toekomst opnieuw zal mogelijk zijn.

- De culturele archiefinstellingen kopen in principe geen collecties aan. Dank zij de opgebouwde goede interactie met de maatschappelijk relevante actoren binnen hun werkgebied slagen zij erin deze actoren ervan te overtuigen van het maatschappelijk belang van het door hen geproduceerde erfgoed. Van de overheid verwachten zij de middelen om dit erfgoed op een kwaliteitsvolle manier te kunnen verwerven, bewaren en ontsluiten, zowel voor het wetenschappelijk onderzoek als het brede publiek. Door aldus de archief- en documentatiecollecties breed publieksgericht, cultureel divers en interactief maatschappelijk inzetbaar te maken, vervullen de culturele archieven een fundamentele rol in de verrijking en versterking van een transparante democratie.

- Fysieke depots. De culturele archieven hebben, zoals de musea en de erfgoedbibliotheken, nood aan stimuli voor het ontwikkelen van een gezamenlijk depotbeleid. Het huidige erfgoeddecreet voorziet geen investeringsmogelijkheden voor fysieke depots en culturele archieven staan wat dat betreft alleen, wat soms leidt tot minder goede bewaaromstandigheden. De overheid zou hier niet alleen financiële stimuli kunnen ontwikkelen, maar ook een systeem van waarborgen die het voor de collectiebeherende moet mogelijk maken om hun investeringen in infrastructuur te financieren.

- Digitale erfgoed. Ook hier is het uitermate belangrijk om gebruik te kunnen maken van de reeds aanwezige inhoudelijke expertises bij culturele archieven, met name bij het waarderen, inhoudelijk ontsluiten en valoriseren van hun (digitale) collecties. Bovendien speelt hier ook de nood aan een duurzaam digitale depotwerking.

- Sterker netwerk: de culturele archiefinstellingen zijn een groot voorstander van het creëren van meer synergie tussen de collectiebeherende instellingen, de expertisecentra, de organisaties voor volkscultuur en de erfgoedcellen. In het voorgestane proces van synergieontwikkeling nemen de collectiebeherende een pilootfunctie op die door de decreetgever moet worden aangemoedigd. Door hun geïntegreerde erfgoedwerking nemen zij immers reeds diverse rollen en functies op binnen het erfgoedlandschap in Vlaanderen en Brussel, maar ook met aandacht voor interactie met andere maatschappelijke sectoren als onderwijs, welzijn en toerisme. Het is dan ook noodzakelijk dat in deze de culturele archieven als andere collectiebeherende instellingen een beroep kunnen doen op projectmiddelen. Voor het verwerven van additionele middelen voor internationale samenwerking dient een effectieve vorm van actieve begeleiding/ondersteuning te worden uitgewerkt.

- De indruk ontstaat dat in deze nota de rol die de collectiebeherende instellingen hebben opgenomen

tijdens de voorbije decennia op het vlak van een diverse en multicultureel gerichte publiekswerking en valorisatie (ontsluiting) wordt genegeerd. Nochtans hebben bijv. de culturele archieven een grote expertise op dit vlak ontwikkeld en vele succesvolle initiatieven gerealiseerd. Het is belangrijk dat ze dit ook in de toekomst kunnen blijven doen.

Tenslotte willen we nog benadrukken dat we het als culturele archieven bijzonder positief vinden dat deze conceptnota uiting geeft aan de grote appreciatie vanwege de minister voor de vele en rijke collecties die in Vlaanderen worden beheerd en de manier waarop dit waardevolle patrimonium wordt bewaard en ontsloten.

Reactie vanuit het Museumoverleg op de conceptnota.

I. Algemeen

1. Het Museumoverleg (of ook gekend als *Overleg Vlaamse Musea*) schreef een visienota uit met als titel '*Volop inzetten op musea*'. Deze nota werd overhandigd aan minister voor Cultuur Sven Gatz en zijn kabinet in januari 2016. Het Museumoverleg keek vol verwachting uit naar de eerste stappen richting nieuw decreet.
Helaas stellen de musea vast dat de nieuwe conceptnota te vaag blijft waardoor er geen concrete acties naar boven komen. De musea verwachten een duidelijke, concrete visie op lange termijn. De regierol van de Vlaamse overheid is onduidelijk.
2. De musea hopen dat er voldoende budget voor erfgoed zal worden vrijgemaakt zodat de minister een ambitieus cultureel erfgoedbeleid kan waarmaken.
'Het is een pijnlijke vaststelling dat de musea – en bij uitbreiding de cultureel erfgoedsector – al decennia ondergefinancierd worden.' (VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.22)
3. We hopen dat het engagement voor meer slagkracht voor de musea ook wordt gehonoreerd en dat er tools worden ingezet om aanvullende financiering te genereren.
'We hopen dat er bij de ontwikkeling van een nieuw complementair cultureel erfgoedbeleid financiële ademruimte voor de musea gecreëerd wordt. [...] De ontwikkeling van nieuwe en de implementatie van bestaande financiële instrumenten dringt zich op.'
(VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.23)

II. Het bestuurlijk kader

4. Overdracht provinciale musea naar stedelijk of Vlaams niveau : men baseert zich op inventarissen opgemaakt door de provincies. Er is geen inzicht in deze lijsten vanuit de sector, plus middelen zijn te beperkt begroot waardoor middelen voor overhead (zaken waar provincies vroeger voor instonden : communicatie, personeelssecretariaat, gebouwenbeheer, technische ondersteuning, ICT, enz.) niet of te weinig zijn voorzien.

'Tot slot vragen we nog expliciet aandacht voor de overdracht van de provinciale verantwoordelijkheden die op til is.' (VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.21)

5. Hoe verhoudt de kennisdeling zich tussen de expertisecentra, het steunpunt, de museumconsulenten, de samenwerkingsverbanden en de musea zelf en wie zal welke rol spelen?

'Als sterk ontwikkelde en toegankelijke / laagdrempelige expertisecentra kunnen de musea – al dan niet via samenwerkingsverbanden – nog verder maatschappelijk worden ingebed.'
(VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.19)

II. De inhoudelijke werkinglijnen

6. Er is onduidelijkheid of de samenwerkingsverbanden nog op een structurele ondersteuning kunnen rekenen.

'Via samenwerking kan expertise worden binnengehaald en kunnen resultaten worden geboekt die anders onhaalbaar (onbetaalbaar) zijn.' (VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.29)

7. We hebben de indruk dat het indemniteitsdecreet opnieuw op de lange baan geschoven wordt. Voor wat betreft het Topstukkenbeleid, onderschrijft het Museumoverleg het recente advies dat door de Topstukkenraad werd geformuleerd.

'Vlaanderen is één van de weinige Europese regio's waar geen indemniteitsregeling bestaat.' (VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.25)

8. Het internationale luik heeft een onvoldoende geïntegreerde aanpak. We hebben de indruk dat veel aan Arts Flanders wordt toegewezen.

'Onze regio is klein maar de collecties en expertises zijn van een bijzonder hoog niveau : samenwerking binnen België en op internationaal vlak is essentieel. [...] Internationalisering is nodig om de eigen standaard en kwaliteitseisen zo hoog mogelijk te houden, om ons te blijven meten aan wat er elders gebeurt en onszelf te blijven uitdagen om boeiende collecties en presentaties uit te bouwen. (VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.32)

9. Depotwerking wordt doorgeschoven naar FOCI maar is zeer complex en FOCI kan dit niet alleen dragen. Waar ligt de klemtoon binnen de infrastructurele noden van de musea en wat is de rol van de musea in het depotverhaal?

'We hebben te weinig aangepaste tentoonstellingsinfrastructuur om onze kerncollecties in eigen land op permanente basis te tonen, om internationale tentoonstellingen naar Vlaanderen te halen en/of te coproduceren, waardoor we te weinig in het internationaal netwerk kunnen opereren.' (VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.33)

10. De gecentraliseerde aanpak van het digitaliseringsverhaal biedt zowel kansen als bedreigingen. De rol van de provinciale registratietools biedt vooral een oplossing voor de kleine collectiehouders, maar weinig oplossingen voor de ambities van landelijk erkende musea. De rol die het VIAA voor de musea kan spelen is nog steeds onvoldoende duidelijk. Er is vooral nood aan een voldoende vaktechnische ICT-competentie op de museale werkvloer. De digitalisering dient overigens niet beperkt tot de collectie maar dient te focussen op de hele werking van de musea.

'De digitale uitdaging waar de Vlaamse musea mee worden geconfronteerd gaat over veel meer dan het digitaliseren en inventariseren van de museumcollecties. [...] De uitdagingen zijn enorm en divers. (VOLOP INZETTEN OP MUSEA, p.34)

Reactie vanwege de Vlaamse Erfgoedbibliotheek op de conceptnota.

I. Omgevingsanalyse

Het cijfermateriaal m.b.t. de bewaring van erfgoedcollecties is gebaseerd op een niet-representatieve minderheid, wat een vertekend en te rooskleurig beeld schetst. Onze meer gedetailleerde gegevens uit *De Wet op de Remmende Achterstand* en de UPLA-screenings leveren een ander beeld op: van plaatstekort, weinig optimaal uitgeruste magazijnen en hoge percentages collecties die misschien niet allemaal acuut bedreigd zijn, maar wel getroffen door minstens één schadevorm. *N.B. De ontwikkeling van een Vlaams schaderegister dat de schadebeelden aan documentaire collecties op een coherente en efficiënte manier in kaart brengt zou een correcter beeld opleveren en de beleidsmakers. De schaderegistratiemodellen UPLA¹ (voor bibliotheken) en UPAA (voor archieven) zouden hiervoor de basis kunnen vormen.*

II. Doelstellingen

We vinden het positief dat er in de nota heel wat zaken terug te vinden zijn waarvoor de Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de erfgoedbibliotheeken (in de vijf antwoorden² of in de strategische nota³) zelf hebben gepleit. Het is natuurlijk nog af te wachten welke voorstellen en ideeën hun weg vinden naar het decreet en met welke prioriteit ze zullen worden behandeld. Onze belangrijkste bezorgdheden zijn:

1) **Doelstellingen 2.3.1 en 2.3.2: Werkingssubsidie voor collectiebeherende instellingen.**

Het is zeer positief dat er sprake is van een "collectiebeherende instelling" (i.p.v. museum, archief of bib) in de tekst. Er wordt zo eindelijk een opening gemaakt om ook erfgoedbibliotheeken werkingsmiddelen te geven. Maar: het kan enkel voor instellingen die erfgoed als kerntaak hebben. Organisaties die in een ander domein (Onderwijs, Sociaal-cultureel werk,...) hun hoofdwerking hebben zouden nog steeds uitgesloten blijven. Wij

¹ UPLA is de afkorting van Universal Procedure for Library Assessment, een model voor statistische schaderegistratie in erfgoedbibliotheeken. UPLA geeft op een snelle manier inzicht in de staat en raadpleegbaarheid van complete bibliotheekcollecties. Zie www.upla-model.be

² De deelsector van erfgoedbibliotheeken. Input voor de conceptnota cultureel erfgoedbeleid van de Vlaamse overheid. Zie: <http://www.vlaamse-erfgoedbibliotheek.be/sites/default/files/bron/3678/de-deelsector-van-erfgoedbibliotheeken-2015.pdf>

³ Erfgoedbibliotheeken in actie. Aanbevelingen voor een performante sector in 2020. Strategische nota. Antwerpen: Vlaamse Erfgoedbibliotheek, 2012. Zie <http://www.vlaamse-erfgoedbibliotheek.be/sites/default/files/bron/2547/vlaamse-erfgoedbibliotheek-erfgoedbibliotheeken-in-actie-2012.pdf>

blijven pleiten voor een subsidiebeleid dat het belang van de collecties centraal stelt, ongeacht de instelling die ze bewaart.

- 2) **Doelstelling 4.1: Met en in andere beleidsdomeinen een kwalitatieve werking uitbouwen.** Op langere termijn wordt wel gestreefd naar afspraken (met co-financiering) met die andere domeinen. We merken echter op dat alle erfgoedbibliotheken momenteel voor 100% worden gefinancierd door andere domeinen en/of overheden. Het is bij gratie van hun beheerders dat deze collecties voor een breed publiek toegankelijk blijven. Die belangrijke maatschappelijke rol overstijgt vaak die van hun kerntaken. De vraag is hoe lang zij dit blijven doen, onder druk van stijgende kosten en plaatsgebrek. Als er vanuit de cultureel-erfgoedsector geen duidelijk signaal wordt gegeven, dreigen sommige collecties tussen twee stoelen te vallen. Het is noodzakelijk dat er voor deze inspanningen een faire co-financiering komt vanuit cultureel erfgoed.
- 3) **Doelstellingen 1.1.2: Wegwerken van registratie- en inventarisatieachterstanden en 2.3.4: Projectmatige subsidies.** Deze inhaalbeweging is van fundamenteel belang maar hoe gaan de instellingen hierin concreet ondersteund worden? Zal de op maat gerichte aanpak voor de projectsubsidies ook toelaten dat instellingen die weinig of geen basiswerkingsmiddelen ontvangen ook projecten kunnen indienen om inhaalbewegingen te maken op het vlak van registratie, digitalisering en onderzoek?
- 4) **Doelstellingen 1.5: Inhaalbeweging voor de digitalisering analoge collecties.** Het is goed dat de overheid zich er uitdrukkelijk toe verbindt om de huidige cultureel-erfgoedproductie duurzaam digitaal te bewaren en te ontsluiten. Dit kan een oplossing zijn voor digitale flandrica. In het netwerkmodel dat nog moet worden uitgetekend moet echter plaats zijn voor diverse soorten expertise en een duidelijke taakverdeling. Daarom vragen we om alle deelsectoren bij de uitwerking van de Visienota voor een Vlaams cultureel beleid in het digitale tijdperk te betrekken. Het is ook positief dat men een inhaalbeweging wil maken in het digitaliseren, die minstens gecoördineerd zal verlopen.
- 5) **Doelstellingen 1.2.3: Uitbouw van een fysieke depotinfrastructuur en 6.4: Inhaaloperatie infrastructuur)** Een landschapstekening depotinfrastructuur zou een goede zaak zijn, maar de informatie van de provincies moet geactualiseerd worden met aandacht voor alle deelsectoren. Consulentschap en de ondersteuning van ingrepen zijn eveneens een goede zaak. Wat nog ontbreekt is één loket of netwerk dat zich over conservering buigt (cfr. Het netwerkmodel dat zal uitgetekend worden rond digitalisering).

- 6) **Doelstelling 2.2.2: Garanties voor het voortzetten van de provinciale initiatieven.** Het is zeer belangrijk dat alle onzichtbare overheadkosten in beeld worden gebracht en mee onderhandeld vóór de feitelijke overdracht.
- 7) **Doelstelling 2.3.3: Werkingssubsidies voor het opnemen van functies en rollen.** De Vlaamse Erfgoedbibliotheek zal als organisatie spijtig genoeg niet meer ad nominatum in het decreet worden vermeld. Het samenwerkingsverband wil en zal net als de andere dienstverlenende organisaties bepaalde “rollen” opnemen. We merken op dat die rollen maar kunnen opgenomen worden als de financiering in verhouding blijft, wat nu niet het geval is. We vragen dat de oefening naar middelen ook per deelsector in balans is. Er gaat nu maar 1 procent van het budget naar de deelsector van de erfgoedbibliotheek. Als er weinig organisaties erkend en gefinancierd worden is een sterk netwerk noodzakelijk.
- 8) **Doelstellingen 1.1.3: Gecoördineerd, Vlaams-breed collectiebeleid en 1.2.1: Gefaseerd uitwerken van een gecoördineerd Collectieplatform Vlaanderen.** Het is goed dat er gesproken wordt over een haalbaar, praktisch én financierbaar waarderingskader op maat van de diverse subsectoren. En dat dit begeleid, samen met de organisaties wordt aangepakt, vanuit de individuele collectieplannen en profielen, want het mag zeker geen top-down benadering worden. Instellingen moeten zelf kunnen bepalen welke collectieprofielen zij ontwikkelen en dus welke collecties zij verzamelen en afstoten.
- 9) **Doelstellingen 1.2.2: Verwerven van collectiestukken en 5.3.1 Indemniteitsregeling voor musea.** In de nota lezen we vaak een grote, eenzijdige focus op het versterken van de museale collecties. Waarom deze instrumenten niet verbreden naar de hele sector?
- 10) **Doelstelling 1.1.1: Sensibiliseren van erfgoedvormers, met bijzondere aandacht voor born digital erfgoed.** Voor wat betreft digitale publicaties: sensibiliseren is goed maar er moet hen ook een concrete en eenvoudige oplossing aangeboden worden, al dan niet in cofinanciering.

AANDACHTSPUNTEN ICOM-VLAANDEREN

bij de conceptnota 'Naar een duurzame cultureel-erfgoedwerking in Vlaanderen'

1 De verhouding tussen de basisinfrastructuur en de andere musea

De conceptnota maakt een onderscheid tussen de basisinfrastructuur en 'de rest' van de (landelijke) musea: wie hoort waar en wat zijn de verhoudingen en verwachtingen? Geldt 'behoren tot de basisinfrastructuur' als een extra kwaliteitslabel? Hebben de 'gewone' landelijke en regionale musea taken als kennis- en expertisedeling? Houdt deze opdeling een subsidieverlaging in voor de musea die niet tot de basisinfrastructuur behoren of enkel een verhoging voor zij die er wel toe behoren?

2 Kennis- en expertisedeling

Hoe verhouden de taken van de basisinfrastructuur op vlak van expertise- en kennisdeling zich met die van de expertisecentra, steunpunt, (voormalige) museum- en depotconsulenten? (b.v. MIAT-ETWIE) Worden en blijven de instellingen van de verschillende niveaus voldoende met elkaar verbonden in functie van kennis- en expertisedeling? Wordt kennis- en expertisedeling voldoende gehonoreerd?

3 Herstructurering van de bovenbouw

De conceptnota vermeldt een herbekijken van de bovenbouw (steunpunten en belangenbehartigers) medio 2016 en een herstructurering van expertisecentra en organisaties voor volkscultuur en erfgoedcellen: wanneer gebeurt dat precies en wie wordt daarbij betrokken? Welke rollen en functies heeft men voor ogen? Worden alle netwerking, samenwerking en expertise behouden?

4 Aanvullende financiering

Wordt aanvullende financiering in de plaats van overheidssubsidiëring gesteld? Want dit is niet even evident of lucratief voor alle sectoren, instellingen en niveaus.

Om echt de aanvullende financiering uit te bouwen voor alle musea zal er naast begeleiding en coaching vanuit het vooropgestelde Cultuurloket ook geïnvesteerd moeten worden om op langere termijn de vruchten te kunnen plukken, vergelijkbaar met het Museum Resilience fonds in de UK.

5 Digitalisering

Er wordt een visienota 'Vlaams Cultureel Erfgoed in het digitale tijdperk' voorzien in 2017. Tot dan toe is er mogelijks stagnatie op vlak van erfgoedbanken, digitaliseringsplatformen, inventarisatieprojecten

terwijl er een inhaaloperatie moet komen op vlak van registratie als basis voor waardering, selectie, collectiebeleid en afstemming. In welke volgorde worden de zaken aangepakt?

6 Overdracht taken van de provincies

Bij de overdracht van de middelen, mensen en taken van de provincies naar de Vlaamse overheid enerzijds en de steden en gemeenten anderzijds bestaat de kans dat 'onzichtbare' ondersteuning door de provincies – in eerste plaats aan provinciale musea maar ook aan andere – verdwijnt omdat ze niet wordt overgenomen door de nieuwe beherende overheden. Hoe zorgt de Vlaamse overheid ervoor dat er geen verlies van middelen is voor de musea op vlak van ICT, gebouwen, communicatie, zakelijk beleid, in het bijzonder bij de musea die door steden en gemeenten worden beheerd?

7 Behoud middelen regionaal erkende musea

Er wordt voor de overdracht van provinciale taken en middelen uitgegaan van de cijfers van 2014. Er zijn echter verschillen tussen de cijfers van 2014 en de huidige situatie: b.v. er zijn nieuwe kwaliteitslabels met regionale erkenning toegekend (Modemuseum Hasselt, Wielermuseum Roeselare, Eperon d'Or,...) Worden al deze verschillen automatisch opgevangen of gebeurt dat enkel op vraag van de instellingen?

8 Oormerking middelen steden en gemeenten

Stedelijke overheden zien in de reorganisatie van het veld nu al mogelijkheden om museale werkingen en budgetten af te bouwen. Voorziet de Vlaamse overheid in zijn regierol oormerking van overgedragen middelen op vlak van depotinfrastructuur, collectiebeleid en digitalisering? Zijn er binnen die regierol mogelijkheden tot behoud of overname van expertise, werking en collecties bij afstoting of inkrimping van bepaalde erfgoedinstellingen?

9 Provinciale consulenten

Is het de bedoeling dat provinciale consulenten de 'scherpe inhoudelijke profielen en expertises' binnen de erfgoedconvenants invullen en zo intermediaire coaches en experts in het veld blijven? Indien dat zo is: worden er voldoende middelen vrijgemaakt om die gecombineerde werking te garanderen?

10 Afschaffing cel kunstmisdrijven

Het UNESCO 70' verdrag, illegale handel in en restitutie van cultuurogoderen zijn prioritaire dossiers. Strookt dit met de recente afschaffing van de cel kunstmisdrijven bij de politie?

Reactie van de VVBAD op de conceptnota.

1. Uit de conceptnota blijkt een sterke ambitie om de museumsector te versterken. We missen een gelijkaardige ambitie ten aanzien van de brede archiefsector en de erfgoedbibliotheeken. Dit ondanks het groeipotentieel dat deze sectoren nog bezitten. Bovendien blijkt nergens uit dat de erfgoedbibliotheeken gelijkwaardig behandeld zullen worden met de musea en de culturele archiefinstellingen.
2. De conceptnota legt een sterke nadruk op de 'basisinfrastructuur': de grote, toonaangevende instellingen op Vlaams niveau. De nota is onduidelijk in het onderscheid tussen 'erfgoedsector' (beperkt tot de organisaties waarvoor erfgoed de kernopdracht is) en het 'erfgoedveld' waartoe culturele archiefinstellingen en erfgoedbibliotheeken nu eens wel en dan weer niet behoren. Bij beide sectoren is er een brede groep van organisaties die wel erfgoed beheren, maar niet als kerntaak. De basisfinanciering van deze organisaties volstaat meestal niet om de nota lijkt de (financiële) verantwoordelijkheid voor het erfgoedbeheer in deze organisaties door te schuiven naar andere beleidsdomeinen, zonder enige garantie dat deze die ook zullen opnemen. Er moeten garanties komen voor de (financiële) ondersteuning van het erfgoedbeleid in deze organisaties.
3. Het is onduidelijk of de regionaal erkende instellingen zullen kunnen rekenen op volwaardige ondersteuning. Erfgoedbibliotheeken zullen blijkbaar nog altijd niet ingedeeld kunnen worden.
4. De conceptnota stelt terecht dat registratie- en inventarisatieachterstanden weggewerkt moeten worden. Blijkbaar zal dit vooral gebeuren via projectsubsidies. Maar het budget voor projectsubsidies is de voorbij jaren drastisch verminderd, zoals ook blijkt uit de bijlagen van de nota.
5. Door het vooruitzicht van een visienota rond digitalisering en e-cultuur, is het digitale luik in de nota niet volledig uitgewerkt. Naast onduidelijkheid over de rol van het VIAA blijft de conceptnota ook vaag over de rol die Digitaal Archief Vlaanderen (DAV) hierin kan opnemen.
6. Wanneer het gaat over depotinfrastructuur ligt de klemtoon sterk op de investeringen in en de uitbouw van de infrastructuur, over de exploitatie blijft de nota zeer vaag.
7. De nota toont weinig ambitie om onderzoek te stimuleren. Er wordt wel in een voetnoot verwezen naar het Max Wildiersfonds, 'een belangrijke stimulans voor toegepast onderzoek

in archieven en erfgoedbibliotheken.’ Het is niet duidelijk of de minister van Cultuur initiatief zal nemen om dergelijk onderzoek in de toekomst weer mogelijk te maken.

8. De conceptnota wijst terecht op het belang van samenwerking en het delen van expertise met federale instellingen. Een dergelijke samenwerking wordt best gestimuleerd door de bevoegde ministers en verloopt in een geest van gelijkwaardigheid en wederzijds respect.
9. Er is bezorgdheid over de aanhoudende onduidelijkheid over de overdracht van provinciale bevoegdheden. Het is ook niet duidelijk wat er juist in het decreet regionaal cultuurbeleid zal opgenomen worden met betrekking tot cultureel erfgoed en hoe dat zich zal verhouden tot het cultureel-erfgoeddecreet.